Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2013, sp. zn. Tpjn 304/2012, ECLI:CZ:NS:2013:TPJN.304.2012.1

Číslo: 54/2013

Právní věta:

Podle § 88 odst. 1, 2 tr. řádu lze výjimečně nařídit a provést odposlech a záznam telekomunikačního provozu i ve vykonávacím řízení v souvislosti s pátráním po odsouzených, kteří mají nastoupit výkon trestu odnětí svobody uložený za některý z trestných činů uvedených v § 88 odst. 1 tr. řádu. To je ovšem přípustné jen za předpokladu, že zjištění pobytu odsouzeného a jeho dodání do výkonu trestu odnětí svobody není možno dosáhnout jinak nebo že by to bylo jinak podstatně ztížené.

Zákonnost příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu lze i v tomto případě přezkoumat postupem za analogického užití ustanovení § 88 odst. 8, 9 a § 314l až § 314n tr. řádu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 05.06.2013

Spisová značka: Tpjn 304/2012

Číslo rozhodnutí: 54

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Odposlech a záznam telekomunikačního provozu, Vykonávací řízení

Předpisy: 2 tr. ř.
§ 88 odst. 1

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

O d ů v o d n ě n í :

Předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu zjistil zejména z vyžádaných zpráv od předsedů, resp. místopředsedů krajských soudů a Městského soudu v Praze, že není zcela jednotná praxe soudů v otázce, zda lze povolit provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 odst. 1, 2 tr. řádu ve vykonávacím trestním řízení, v němž se provádí pátrání po odsouzených osobách, které mají nastoupit výkon trestu odnětí svobody, pokud byly odsouzeny za trestný čin uvedený v § 88 odst. 1 tr. řádu. Stejný poznatek byl již předtím učiněn na instrukčně metodickém zaměstnání odboru pátrání Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky. Vzhledem k tomu předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu dospěl k závěru, že soudní praxe skutečně vyžaduje sjednocení postupu při řešení uvedené problematiky, proto podle § 21 odst. 1 zákona o soudech a

soudcích a podle čl. 13 písm. e) jednacího řádu Nejvyššího soudu navrhl trestnímu kolegiu Nejvyššího soudu, aby v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujalo stanovisko k rozhodovací činnosti soudů ve shora formulované otázce.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu si před zaujetím stanoviska vyžádalo k jeho návrhu podle § 21 odst. 3 zákona o soudech a soudcích vyjádření od ministra spravedlnosti, ministra vnitra, nejvyššího státního zástupce, předsedů vrchních soudů, dále od kateder trestního práva právnických fakult univerzit v Praze, v Brně, v Plzni a v Olomouci, od Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky a České advokátní komory.

Za tím účelem jim byl zaslán zpracovaný návrh stanoviska s následující právní větou: „Podle § 88 odst. 1, 2 tr. řádu lze nařídit a provést odposlech a záznam telekomunikačního provozu i ve vykonávacím řízení v souvislosti s pátráním po odsouzených, kteří mají nastoupit výkon trestu odnětí svobody uložený za některý z trestných činů uvedených v § 88 odst. 1 tr. řádu.“

Ze zmíněných připomínkových míst se k tomuto návrhu vyjádřily jen Vrchní soud v Praze, Krajský soud v Praze, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo spravedlnosti. Kromě Ministerstva spravedlnosti, které souhlasí s návrhem stanoviska, ostatní tři jmenovaná připomínková místa nesouhlasí s právním názorem zde zaujatým a nedoporučují přijetí stanoviska v této podobě. Nejobsáhlejší podobu mají připomínky Vrchního soudu v Praze a v podstatě zahrnují i ty argumenty, jimiž odůvodnily svůj nesouhlas Krajský soud v Praze a Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Podle názoru Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) návrh stanoviska nepřípustně rozšiřuje možnost zásahu do ústavně chráněných práv zejména osob, které se nijak nepodílejí na trestním řízení, a z tohoto hlediska je třeba uvedený výklad zákona odmítnout. Vrchní soud považuje navrhovaný výklad za nepřijatelně extenzivní a s ohledem na jeho dopady i protiústavní, přičemž tento závěr nelze eliminovat argumentací, že pro policii je takový postup efektivní a ve svém výsledku může být i společensky prospěšný. Podle návrhu stanoviska by údajně bylo možné odposlouchávat neurčitý okruh osob jenom proto, aby si policejní orgán usnadnil pátrací činnost. Vrchní soud zde dále poukazuje na ustanovení čl. 13 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a podrobně rozebírá, v čem podle jeho přesvědčení spočívá nepřípustný zásah do práv a svobod chráněných citovanými ustanoveními, pokud by docházelo k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu ve vykonávacím řízení, a to zejména tehdy, jde-li o osoby jinak nezúčastněné na trestním řízení. Vrchní soud nesouhlasí s tím, že se přípustnost odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu ve vykonávacím řízení dovozuje jen z jazykového výkladu pojmu „trestní řízení“ obsaženého v ustanovení § 88 odst. 1 tr. řádu, protože historický, logický a teleologický výklad vede k opačnému závěru. Vrchní soud pak návrhu stanoviska vytýká, že se nezabývá požadavky, které stanoví zákon pro povolení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a pro jeho provádění, tj. požadavkem, aby bylo vedeno trestní řízení pro určený trestný čin, aby o přípustnosti a důvodnosti odposlechu v každé konkrétní věci, stejně jako o prodlužování odposlechu, rozhodoval soudce, aby byly splněny zákonné povinnosti zničit záznamy ve lhůtě odvíjející se od pravomocného skončení věci a informovat za stanovených podmínek odposlouchávanou osobu po právní moci meritorního rozhodnutí o tom, že byla odposlouchávána, aby se mohla dovolávat přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu u Nejvyššího soudu, a aby bylo zdůvodněno, proč odposlouchávaná osoba nebyla takto vyrozuměna. Vzhledem k tomu vrchní soud doporučil přijmout zcela opačné výkladové stanovisko, než jaké bylo navrhováno. Totéž doporučení na podkladě obdobných argumentů učinila i Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Z písemných zpráv oslovených předsedů nebo místopředsedů krajských soudů (resp. Městského soudu v Praze), které opatřil předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu ještě před podáním návrhu na zaujetí tohoto stanoviska, pak vyplývá, že u některých okresních či krajských soudů se v

posledních několika letech vůbec nevyskytly případy, v nichž by byl povolen odposlech a záznam telekomunikačního provozu ve vykonávacím řízení, u jiných soudů k tomu došlo jen výjimečně a v jednotkách případů za rok.

Poté, po zvážení všech výše citovaných vyjádření a v nich uvedených argumentů, zaujalo trestní kolegium Nejvyššího soudu podle § 14 odst. 3 zákona o soudech a soudcích a podle čl. 32 jednacího řádu Nejvyššího soudu shora uvedené stanovisko, a to na základě následujících úvah.

Podle § 88 odst. 1 věty první tr. řádu platí, že je-li vedeno trestní řízení pro zločin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, pro trestný čin pletichy v insolvenčním řízení podle § 226 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále ve zkratce „tr. zákoník"), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. e) a odst. 2 až 4 tr. zákoníku, sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 tr. zákoníku, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 tr. zákoníku, pletichy při veřejné dražbě podle § 258 tr. zákoníku, zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 tr. zákoníku nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva, může být vydán příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, pokud lze důvodně předpokládat, že jím budou získány významné skutečnosti pro trestní řízení, a nelze-li sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo bylo-li by jinak jeho dosažení podstatně ztížené.

Podle § 88 odst. 2 věty druhé tr. řádu příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu musí být vydán písemně a musí být odůvodněn, včetně konkrétního odkazu na vyhlášenou mezinárodní smlouvu v případě, že se vede trestní řízení pro úmyslný trestný čin, k jehož stíhání tato mezinárodní smlouva zavazuje.

Jak je patrné z citovaných formulací, právní názor zaujatý v tomto stanovisku lze opřít především o jazykový výklad ustanovení § 88 odst. 1, 2 tr. řádu, byť nejde o výklad jediný, protože odposlech a záznam telekomunikačního provozu se nařizuje a provádí v případě, je-li vedeno trestní řízení pro některý z vyjmenovaných trestných činů, takže využití tohoto institutu není omezeno pouze na trestní stíhání či jen na nějaké jiné konkrétní stadium trestního řízení. Přitom z legální definice trestního řízení podle § 12 odst. 10 tr. řádu vyplývá, že trestním řízením se rozumí jakékoli řízení podle trestního řádu, tj. všechna jeho stadia a to včetně vykonávacího řízení, jehož zákonná úprava je obsažena v ustanoveních § 315 a násl. tr. řádu.

Totéž se týká té části ustanovení § 88 odst. 1 věty první tr. řádu, která stanoví účel odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu spočívající v tom, že lze důvodně předpokládat, že jím budou získány skutečnosti významné pro trestní řízení. Ani touto formulací tedy zákonodárce nebrání možnosti využití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu i v jiném stadiu trestního řízení, než je trestní stíhání, tj. též ve vykonávacím řízení po pravomocném skončení trestního stíhání, pokud je to nezbytné pro získání skutečností významných pro trestní řízení.

Přitom skutečnostmi významnými pro trestní řízení v uvedeném smyslu mohou být jakékoli skutečnosti, které jsou nezbytné k zajištění řádného průběhu celého trestního řízení podle zákona a k dosažení jeho účelu. Ve smyslu § 1 odst. 1 tr. řádu je pak účelem trestního řízení nepochybně i včasný výkon uložených trestů, jinak by nebylo možné splnit požadavek zde formulovaný „… aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni". Vzhledem k tomu není vyloučeno, aby orgány činné v trestním řízení zjišťovaly skutečnosti důležité pro nástup odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody (např. momentální pobyt odsouzeného, jeho styky s příbuznými či s jinými osobami, jeho další aktivity, pohyb apod.) i s využitím odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, nelze-li dosáhnout tohoto účelu jinak nebo bylo-li by jinak jeho dosažení podstatně ztížené. Splnění účelu trestního řízení v podobě spravedlivého potrestání pachatele si totiž

v případě uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody nelze představit bez toho, aby odsouzený nenastoupil k výkonu takového trestu v co nejkratší době po jeho pravomocném uložení. Tomu ostatně nasvědčuje i stanovení a běh doby promlčení výkonu trestu podle § 94 odst. 1 tr. zákoníku.

Nyní zaujaté stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu je proto v souladu i s tím, jaký důraz klade zákonodárce na řádný a včasný výkon trestu odnětí svobody, pokud stanovil trestnost nenastoupení výkonu trestu odnětí svobody bez závažného důvodu jako jednu z alternativ trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. f) tr. zákoníku. Tak tomu ostatně bylo již podle dřívější úpravy obsažené v ustanovení § 171 odst. 1 písm. g) tr. zák. po novele provedené zákonem č. 129/2008 Sb. Jestliže je tedy úmyslné nenastoupení výkonu trestu odnětí svobody na výzvu soudu – aniž v tom odsouzenému bránily závažné důvody – trestným činem, a to dokonce trestným činem trvajícím, páchaným po celou dobu pobytu odsouzeného mimo věznici (viz rozhodnutí publikované pod č. 63/2012 Sb. rozh. tr.), je třeba, aby orgány činné v trestním řízení využily všechny zákonné možnosti k ukončení takového trvajícího protiprávního stavu a k dosažení účelu trestního řízení i účelu trestu odnětí svobody. K tomu může sloužit nepochybně i nařízení a provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 odst. 1, 2 tr. řádu, byť jen jako výjimečné opatření.

Možnost využití institutu odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu též ve vykonávacím řízení ostatně zcela odpovídá i skutečnosti, že podle dosavadní judikatury se připouští, aby byl ve vykonávacím řízení obviněný, resp. odsouzený, vzat do vazby podle § 67 a násl. tr. řádu, např. v řízení konaném podle § 330 odst. 1 tr. řádu o tom, zda se nařídí výkon podmíněně odloženého trestu odnětí svobody (viz rozhodnutí pod č. 7/1996 Sb. rozh. tr.). Lze-li tedy vůči odsouzenému uplatnit ve vykonávacím řízení (a to nikoli jen ve speciálně upravených případech např. podle § 265o odst. 2, § 276, § 282 odst. 2, § 350c tr. řádu) i ten nejcitelnější zajišťovací institut v podobě vzetí do vazby, která omezuje nejširší okruh chráněných práv a svobod obviněného, nebylo by logické, aby nemohly orgány činné v trestním řízení použít v tomtéž stadiu trestního řízení méně intenzivní prostředek v podobě odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, jímž se neomezují práva a svobody zdaleka tak výrazně jako vazbou. Přitom i vazba – podobně jako nařízení a provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu – mnohdy zasahuje výrazně nejen do práv samotného obviněného (odsouzeného), ale též do práv jiných osob, s nimiž byl obviněný v běžném styku (rodinných příslušníků, obchodních partnerů atd.), takže zde nemůže být překážkou ani argument, že odposlouchávanou osobou by mohla být i jiná osoba než odsouzený, který má nastoupit k výkonu trestu odnětí svobody.

Právní názor, který zaujalo trestní kolegium Nejvyššího soudu v tomto stanovisku, je nakonec v souladu i s dosavadní praxí, která se v řešené otázce vyvinula u převážné většiny soudů v České republice, jak vyplývá z vyjádření všech oslovených krajských soudů, resp. Městského soudu v Praze. Navíc je z těchto vyjádření patrné, že u většiny soudů není odposlech a záznam telekomunikačního provozu ve vykonávacím řízení vůbec využíván, a pokud dojde k jeho nařízení, jedná se o zcela výjimečné opatření, které se používá pouze v ojedinělých případech. Proto podle přesvědčení trestního kolegia Nejvyššího soudu ani do budoucna nehrozí riziko nějakého rozsáhlého zneužívání zásahů do telekomunikačního tajemství. Ostatně je na příslušném předsedovi senátu (soudci), který vydává příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 odst. 1, 2 tr. řádu, případně povoluje jeho prodloužení podle § 88 odst. 4 tr. řádu, aby dbal na výjimečnost použití tohoto institutu a na jeho subsidiární povahu a aby tím zabránil obavě z toho, že si odposlechem a záznamem telekomunikačního provozu policejní orgán bude nedůvodně usnadňovat pátrání po odsouzeném, jehož je třeba dodat do výkonu trestu odnětí svobody. Případné zneužívání odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu ve vykonávacím řízení pak může snadno zamezit i skutečnost, že Nejvyšší soud je oprávněn k přezkumu zákonnosti vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a jeho provedení, protože trestní kolegium Nejvyššího soudu zde

neshledává překážky k analogickému užití ustanovení § 88 odst. 8, 9 a § 314l až § 314n tr. řádu, která upravují takový přezkum. Přestože ustanovení § 88 odst. 8 tr. řádu předpokládá, že informaci o nařízeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podá předseda senátu soudu prvního stupně „po pravomocném skončení věci“, v případě jeho nařízení v situacích řešených tímto stanoviskem by se tak stalo po dosažení účelu odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, tedy zpravidla poté, co odsouzený nastoupil k výkonu trestu odnětí svobody, resp. byl do něj dodán, pokud by z jiných důvodů nebylo třeba informovat o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu v odlišnou dobu (např. po dodatečném prominutí trestu odnětí svobody, po zrušení výroku o jeho uložení v řízení o mimořádném opravném prostředku apod.).

Názor vyjádřený v tomto stanovisku pak není v rozporu ani s judikaturou Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva, která se zatím výslovně nezabývala přípustností nařízení a provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu ve vykonávacím trestním řízení. Pokud se v připomínkách Vrchního soudu v Praze poukazuje na některé nálezy Ústavního soudu, v nichž byla akcentovaná soudní ochrana telekomunikačního tajemství a nutnost dodržení formálních náležitostí i materiálních podmínek při povolování odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, není s nimi toto stanovisko v rozporu. I ve vykonávacím řízení totiž může výjimečně nařídit odposlech a záznam telekomunikačního provozu jen předseda senátu soudu prvního stupně, který je příslušný k výkonu rozhodnutí, jímž byl uložen trest odnětí svobody (§ 315 odst. 1, 3 tr. řádu), nikoli jiný orgán činný v trestním řízení. Zákonnost tohoto příkazu je pak oprávněn přezkoumat Nejvyšší soud, jak již bylo shora uvedeno. Navíc relevantní judikatura Ústavního soudu, kterou se v připomínkách argumentuje, se otázkou řešenou v tomto stanovisku vůbec nezabývá. Tak např. podle nálezu Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. II. ÚS 615/06, který byl publikovaný pod č. 88 ve svazku 45 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu a na nějž se v této souvislosti výslovně odkazuje, je mimo jiné nezbytné, aby bylo povolení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podloženo dostatečnými indiciemi o tom, že byl spáchán trestný čin, pokud je dosud řízení vedeno jen na základě důvodného podezření z jeho spáchání. Dále zde Ústavní soud zdůrazňuje nutnost, aby byly v příkazu odůvodněny všechny zákonné předpoklady k nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Citovaný nález tedy nijak neomezuje možnost využití tohoto institutu ve vykonávacím trestním řízení, zejména když už je v tomto stadiu pravomocně rozhodnuto o tom, že odsouzený spáchal trestný čin uvedený v § 88 odst. 1 tr. řádu, a není zde jen pouhé podezření z jeho spáchání, jako je tomu v dřívějších stadiích trestního řízení.

S ohledem na všechny zmíněné argumenty zaujalo trestní kolegium Nejvyššího soudu stanovisko vyjádřené v jeho shora uvedené právní větě. K ní pro úplnost zdůrazňuje, že odposlech a záznam telekomunikačního provozu lze ve vykonávacím řízení výjimečně nařídit a provést jen tehdy, jde-li o výkon trestu odnětí svobody uloženého za některý z trestných činů vyjmenovaných v ustanovení § 88 odst. 1 tr. řádu, byť se popřípadě jedná o úhrnný nebo souhrnný trest. Zároveň musí být dodržena subsidiární povaha tohoto institutu, jehož použití je tedy možné jen za předpokladu, že nelze jinak dosáhnout sledovaného účelu (tj. nástupu odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody) nebo bylo-li by jinak jeho dosažení podstatně ztížené. Proto dříve, než případně dojde k nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, je nezbytné využít všechny ostatní obvyklé a dostupné možnosti k vypátrání pobytu odsouzeného a k jeho dodání do výkonu uloženého trestu odnětí svobody. V žádném případě tedy nelze dopustit, aby odposlech a záznam telekomunikačního provozu nahrazoval zmíněné primární (další) prostředky k pátrání po odsouzeném a aby byl zneužíván v rozporu s jeho účelem a s jeho povahou jako zásadně výjimečného a subsidiárního opatření. Rovněž je třeba omezit trvání odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu jen na nezbytně nutnou dobu, tj. nejpozději do zjištění pobytu odsouzeného, neodpadne-li jeho důvod již dříve (např. po dodatečném prominutí trestu odnětí svobody, po zrušení výroku o jeho uložení v řízení o mimořádném opravném prostředku apod.). Samozřejmě se zde uplatní i ostatní obecná pravidla stanovená pro nařízení a provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr.

řádu včetně vydání písemného a náležitě odůvodněného příkazu, respektování zákazu odposlechu a záznamu komunikace mezi odsouzeným a jeho obhájcem, časového limitu odposlechu a záznamu, možnosti jeho prodloužení a povinnosti policejního orgánu průběžně vyhodnocovat důvody trvání odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.